

Постійне вдосконалення норм чинного законодавства України щодо регулювання трудових відносин в колективі, вирішення колективних трудових спорів і конфліктів, обґрунтування теоретико-методичних і практичних аспектів їх регулювання є метою подальших наукових досліджень автора.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України / Україна. Верховна Рада. – Полтава: Вид-во Полтава, 1996. – 44 с.
2. Кодекс законів про працю України № 322-VIII від 10.12.1971 р. (зі змінами) // Відомості Верховної Ради УРСР від 17.12.1971. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)»: Закон України від 03.03.1998 № 137/98-ВР. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/137/98-вр>
4. Положення про порядок проведення примирних процедур по вирішенню колективних трудових спорів (конфліктів) затвердженого наказом Національної служби посередництва і примирення від 24 квітня 2001 р. № 92(із внесеними змінами згідно Наказом НСПП № 38 від 23.01.2002р., № 19 від 22.01.2003р.). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nspp.gov.ua>.
5. Зюнькін А.Г., Беззубко Л.В. Вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): шляхи законодавчого вдосконалення / А.Г.Зюнькін, Л.В. Беззубко // Національний вісник національної академії внутрішніх справ України. – 2005. – №2. – С.99–104.
6. Беззубко Л. Підсумки і перспективи розв'язання колективних трудових спорів / Л. Беззубко // Економіка України. – 2004. – № 4. – С.80–83.
7. Лазор В. Поняття трудових спорів, конфліктів та їх позовний і непозовний характер / В. Лазор // Право України. – 2002. – № 7. – С. 90-95.
8. Баран Р. Правове регулювання колективних трудових спорів або: чи є правова можливість покращити умови праці? / Р. Баран // Праця і закон – 2004. – № 12. – С.21–28.
9. Ярошенко О. Проблемні моменти законодавчого регулювання трудових спорів / О. Ярошенко // Вісник академії правових наук України. – 2005. – № 1. – С.206–214.
10. Запара С.І. Засоби вирішення колективних трудових спорів у зарубіжних країнах та в Україні // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. –2003. –№ 5. –С. 14-21.
11. Беззубко Л.В. Про створення механізму державного управління колективними трудовими конфліктами / Л.В. Беззубко // Статистика України. – 2005. №2. – С.99–104.
12. Скоробагатко В.А. Трудові спори: законодавство, коментар, судова практика / Упоряд.: В.А. Скоробагатко, М.І. Фецишин. – К.; 2000. – 385 с.
13. Бурак В.Я. Трудові спори. Порядок їх вирішення в Україні / В.Я. Бурак. – К.: Знання, 2003. – 382 с.
14. Киселев І.Л. Зарубежное трудовое право / И.Л. Киселев – М.: Дело, 1998. –169 с.

УДК 368.01:338.2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Стражева В.В., референт ректорату Донецького національного університету

Стражева В.В. Теоретичні аспекти поняття фінансово-економічної безпеки підприємства.

У статті розглянуто та систематизовано підходи провідних вітчизняних та закордонних вчених стосовно поняття економічної безпеки підприємства. Відповідно до аналізу трактувань проаналізовано та узагальнено еволюцію поняття «економічна безпека». Визначено місце фінансово-економічної безпеки підприємства в системі економічної безпеки держави. В ході дослідження розглянуто основні елементи системи економічної безпеки підприємства та виділено місце фінансової безпеки, як базової складової економічної безпеки підприємства та держави, при цьому виявлено, що деякі автори розглядають фінансову безпеку як самостійне наукове поняття, що має суттєві відмінності від економічної безпеки підприємства. Детальний аналіз сутності фінансово-економічної безпеки підприємства дозволив виявити критеріальні характеристики економічної та фінансової безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, система, стійкість, еволюція, фінансова безпека, механізм.

Стражева В.В. Теоретические аспекты понятия финансово-экономической безопасности предприятия.

В статье рассмотрены и систематизированы подходы ведущих отечественных и зарубежных ученых относительно понятия экономической безопасности предприятия. Согласно анализу трактовок проанализирована и обобщена эволюция понятия «экономическая безопасность». Определено место финансово-экономической безопасности предприятия в системе экономической безопасности государства. В ходе исследования рассмотрены основные элементы системы экономической безопасности предприятия и выделено место финансовой безопасности, как базовой составляющей экономической безопасности предприятия и государства, при этом обнаружено, что некоторые авторы рассматривают финансовую безопасность как самостоятельное научное понятие, имеющее существенные отличия от экономической безопасности предприятия. Подробный анализ сущности финансово-экономической безопасности предприятия позволил выявить критериальные характеристики экономической и финансовой безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, система, устойчивость, эволюция, финансовая безопасность, механизм.

Strageva V. Theoretical aspects of the concept of financial-economic security of the enterprise.

In the article and systematic approaches of leading domestic and foreign scientists on the concept of economic security of the enterprise. According to the analysis of interpretations analyzed and summarized the evolution of the concept of "economic security". The financial-economic security of the enterprise in the system of economic security of the state. The study considered the basic elements of the system of economic security of the company and allocated financial security as a basic component of economic security of the enterprise and the state, it was discovered, that some authors consider financial security as an independent scientific concept that has significant differences from the economic security of the enterprise. A detailed analysis of entities financial-economic security of the enterprise has allowed to reveal the criteria characteristics of the economic and financial security.

Key words: economic security, system, stability, evolution, financial security, mechanism.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки, в умовах посткризового періоду при здійсненні господарської діяльності суттєво ускладнюються умови функціонування вітчизняних підприємств. Сучасний етап розвитку економіки України істотно змінив умови діяльності підприємств, що спричинило появу додаткових проблем, які потребують теоретичного осмислення та розробки практичних рекомендацій щодо їх вирішення. До таких проблем належить забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Ступінь наукової розробки. Фінансово-економічна безпека підприємства це складне поняття, тому точки зору провідних вчених сьогодення щодо його сутності розходяться. Окремі питання щодо сутності поняття фінансово-економічної безпеки підприємства досліджували: Базилевич В.Д., Бланк І.А., Абалкін Л.І., Судакова О.І., Папехин Р.С., Ревенчук та інші.

Виділення невирішеної проблеми. На рівні суб'єктів господарювання комплексне дослідження сутності поняття «економічна безпека» як самостійного об'єкту управління ще не в повну міру отримало відображення в сучасній літературі. Оскільки фінансові відносини є частиною економічних, то поняття «фінансова безпека» ідентифікують лише як один з елементів економічної безпеки. Слід вважати, що фінансова безпека підприємства є базовою складовою економічної безпеки підприємства та держави в цілому.

Багатоаспектність економічної та фінансової безпеки, їх складність та функціональна спрямованість зумовлює той факт, що на сучасному етапі розвитку наукової думки не існує єдиного підходу щодо трактування сутності та змісту цих понять.

Мета дослідження. Теоретичне осмислення щодо сутності поняття фінансово-економічної безпеки має важливе практичне значення з точки зору забезпечення ефективної діяльності підприємства. Це пов'язано з тим, що однією з найважливіших умов забезпечення стійкого зростання підприємства і формування позитивних результатів його фінансової діяльності є ефективна система фінансово-економічної безпеки, яка забезпечить захист підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз в системі економічної безпеки держави.

Результати дослідження. Вперше як самостійна категорія поняття «економічна безпека» було вжито в 1934 році Франкліном Рузвельтом під час його виступу стосовно Нової економічної політики Америки [1]. З цього моменту під «економічною безпекою» стали розуміти найважливішу характеристику економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами розвитку народного господарства, а також послідовну реалізацію національно-державних інтересів. Проблеми забезпечення економічної безпеки почали досліджуватися на території колишнього СРСР з початком процесу перебудови. Одним з перших на теренах колишнього радянського союзу поняття «економічна безпека» використав академік Л.І. Абалкін [2,с.4], який запропонував у 1994 р. наступне формулювання: «економічна безпека – це сукупність умов та факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного відновлення і самовдосконалення».

Г. Андрощук, Л. Вороненко, І. Давидов, В. Белов, П. Крайнев під економічною безпекою підприємства розуміли захист його комерційної таємниці [3]. Спочатку поняття «економічна безпека підприємства» розглядалася як забезпечення умов збереження комерційної таємниці та інших секретів підприємства. Проблему економічної безпеки в зазначеному контексті пропонувалося вирішувати виходячи з передумови, що ступінь надійності всієї системи збереження інформації визначається рівнем безпеки найслабшого її ланки, яким вважається персонал організації.

Д. Ковальов, Т. Сухорукова, Н. Капустін, В.Забродський вважали, що економічна безпека підприємства (фірми) - це такий стан даного суб'єкта господарювання, при якому життєво важливі компоненти структури та діяльності підприємства характеризуються високим ступенем захищеності від небажаних змін [4,с.230]. У цілому визначення досить точно відображає сутність процесу забезпечення безпеки підприємства, однак не дає критеріїв оцінки стану підприємства як такого.

Поступово визначення сутності економічної безпеки змінювалися, що було обумовлено більш поглибленим його теоретичним осмисленням. На сучасному етапі до складу економічної безпеки входить ряд її складових, але практично в кожному її понятті основу складає фінансова безпека суб'єкта господарювання. При цьому, слід відзначити, що деякі вчені, даючи характеристику економічної безпеки, фактично розглядають фінансову безпеку підприємства. Наприклад, Судакова О.І. визначає економічну безпеку підприємства як стан, в якому воно може незалежно, без втручання і тиску ззовні, визначати шляхи і форми свого економічного розвитку. Категорія економічної безпеки тісно пов'язана з категоріями економічної стійкості, стабільності та незалежності [5].

Раздіна Є.В.: «Економічна безпека підприємства - це комплекс заходів, що сприяють підвищенню фінансової стійкості господарських суб'єктів в умовах ринкової економіки, що захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів» [6. с. 22].

Сігітова М.М. вважає, що «стан економічної безпеки підприємства можна визначити як такий стан економічної системи та її структурних елементів, при якому зберігається її автономність, здатність до виживання і розвитку в умовах впливу несприятливих і важкопрогнозованих факторів екзо- або ендегенного характеру [7].

Узагальнено еволюцію поняття «економічна безпека» наведено на рис.1.1.

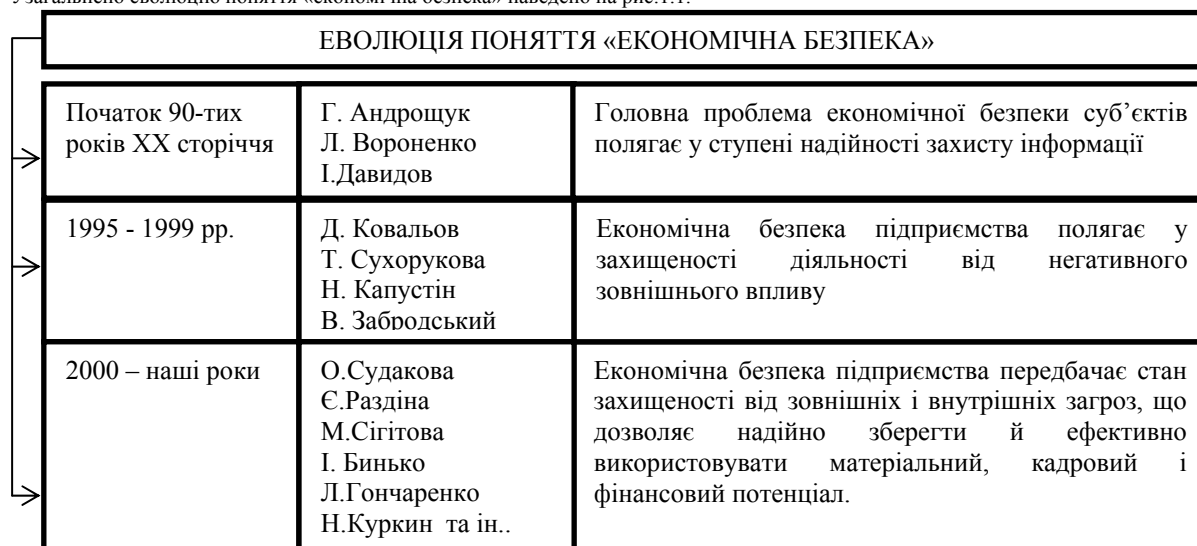

Рисунок 1.1 - Генезис поняття «економічна безпека підприємства»

Також ряд авторів вважають, що економічна безпека підприємства - це постійно діюча система заходів, що гарантує стабільність функціонування його організаційних структур, фінансову стійкість підприємства, застосування прогресивно науково-технічних досягнень і соціальний розвиток незалежно від стабільності або невизначеності зовнішнього середовища, а також від виникнення проблем у внутрішньому середовищі підприємства [8,9,10].

Багато авторів на одне з провідних місць при аналізі економічної безпеки підприємства ставлять питання, пов'язані з його фінансовою діяльністю. Це обумовлено значенням фінансів в житті будь-якого суб'єкта господарювання. Так, Сенчагов В.К. вважає, що одним з чинників досягнення економічної безпеки є забезпечення фінансової незалежності і стійкості підприємства [11.С. 739].

Богомолів В.А., вважає, що основним фактором забезпечення економічної безпеки є фінансова рівновага між прибутковістю, ліквідністю і ризиком господарюючого суб'єкта [12,с.295], тобто фінансова безпека є головною складовою, що забезпечує економічну безпеку підприємства (рис.1.2).

Водночас деякі вчені зовсім не виділяють фінансову безпеку як окрему складову економічної безпеки підприємства. В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко, М.І. Керницька, М.О. Живко до складу економічної безпеки відносять комп'ютерну безпеку, внутрішню безпеку, безпеку будинків і споруд, фізичну безпеку, технічну безпеку, безпеку зв'язку, безпеку господарсько-договірної діяльності, безпеку перевезень вантажів та осіб, безпеку рекламних, культурних, масових заходів, ділових зустрічей та переговорів, протипожежну безпеку, екологічну безпеку, радіоаційно-хімічну безпеку та ін.[13].

Притримуючись тієї ж точки зору М.І. Камлик не виділяє фінансову безпеку як економічну категорію, але вважає, що економічна безпека суб'єктів підприємницької діяльності ставить за мету забезпечити сталий фінансовий розвиток, попередження негативних подій, що можуть призвести до негативних наслідків.

С.І. Юрій та В.М. Федосов теж не виділяють фінансову безпеку підприємств як окрему економічну категорію, але вважають, що вона залежить від ефективності використання капіталу, якості корпоративного управління, фінансового менеджменту, оновлення технологій та інформаційної бази [14, с.28].

Ряд як російських, так і українських учених виділяють фінансову безпеку як самостійний суб'єкт управління.

В енциклопедії фінансово-аналітичного центру МаВіСо фінансова безпека (англ. financial security) трактується як поняття, що включає комплекс заходів, методів і засобів щодо захисту корпоративних структур, фінансової діяльності господарюючих суб'єктів на макрорівні [14, с.28].

Папехін Р.С. вважає, що фінансова безпека підприємства безпосередньо залежить від фінансової стійкості і «полягає в здатності підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію відповідно до цілей загальної корпоративної стратегії, в умовах невизначеної і конкурентного середовища. Головна умова фінансової безпеки підприємства - здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і загрозам, прагнучим заподіяти фінансовий збиток підприємству або небажано змінити структуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство [15, с. 13].

У роботі Бланка І.А. «Управління фінансовою безпекою підприємства» фінансова безпека підприємства розглядається з точки зору кількісно і якісно детермінованого рівня фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії та створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періоді» [16, с.24].

Таким чином, аналіз наукової літератури показав, що на сьогоднішній день існує два підходи до розуміння сутності фінансової безпеки підприємства. Відповідно до першого, фінансова безпека розглядається як невід'ємна частина економічної безпеки підприємства. При цьому в складі економічної безпеки вона займає провідне місце. Другий підхід заснований на припущенні, що фінансова безпека підприємства є самостійним науковим поняттям, що має суттєві відмінності від економічної безпеки. До прихильників цього підходу належить український вчений О.С.Гудзь у роботі «Модернізація методологічних підходів фінансового прогнозування функціонування агроформувань в умовах кризових дифузій економічного простору України» зазначає, що фінансова безпека підприємства повинна розглядатися в площині забезпечення його стійкого розвитку, який сприяє подальшому удосконаленню соціально-економічної системи і має дієвий, ефективний механізм виявлення і протистояння зовнішнім і внутрішнім загрозам [17].

Н.І. Ревенчук визначає фінансову безпеку підприємства, як захист від можливих фінансових витрат і запобігання банкрутству підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів. [18, с.243]

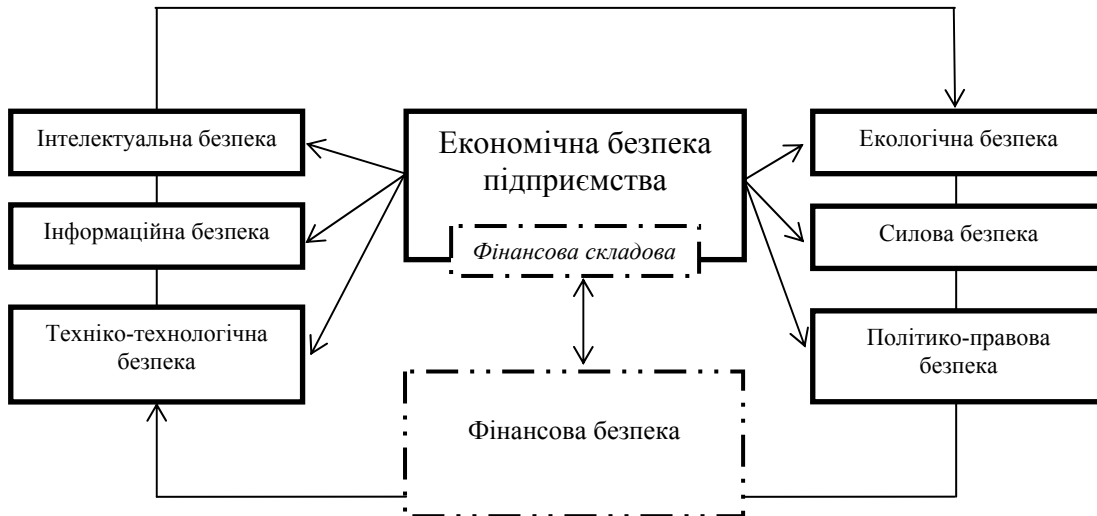

Рисунок 1.2 - Складові економічної безпеки підприємства

Для того, щоб розібратися який з двох підходів більш правильний, необхідно чітко сформулювати критеріальні характеристики фінансової та економічної безпеки. Перш за все, необхідно відзначити, що економіка і фінанси на рівні підприємства це дві взаємопов'язані категорії, але мають різний рівень впливу. Економіка підприємства - це більш широке поняття, ніж фінанси підприємства, оскільки в своєму складі мають і фінансову складову. Якщо ж говорити про економічну і фінансову безпеку підприємства, то слід виділити у їх складі домінуючі елементи. У складі економічної безпеки домінуючим елементом є персонал, матеріальні та нематеріальні цінності, наукові розробки, технології і т.д. Роль фінансів у складі економічної безпеки не може бути провідною, оскільки в економіці домінують такі фактори виробництва як робоча сила, засоби та предмети праці, технології та інформація, підприємницькі здібності і лише в останню чергу фінансові ресурси. У той же час в складі фінансової безпеки підприємств домінуючим елементом є фінансові ресурси, їх величина, джерела формування, обсяги та напрями використання. Отже, поняття економічної і фінансовою безпеки не тотожні. Це два самостійних наукових поняття, які слід досліджувати окремо.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Фостер У. Нарис політичної історії Америки. Пер. з англ. - М.: Політвидав, 1988. - 455 с.
2. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 4-13.
3. Нікітіна А.В. Розвиток теоретичних засад економічної безпеки підприємства/ А.В.Нікітіна // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток України». [Електронний ресурс]. Режим доступу до журн.: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_3/82.pdf

4. Айвазян С.А., Балкин О.Я., Баснина Т.Д. и др. Стратегии бизнеса: Справочник / Под ред. Г.Б.Клейнера. – М.: КОНСЭКО, 1998. – 348 с.
5. Судакова О.І. Моделювання процесів управління економічною безпекою підприємства / О.І. Судакова // Економіка будівництва і міського господарства. – 2008. – Т. 4 – №1. – С. 35-41.
6. Раздина Е.В. Экономическая безопасность: сущность и тенденции развития: Автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: 08.00.01 / Е.В. Раздина. – М., 1998. – 16 с.
7. Сигитова Н.Н. Разработка методики диагностики экономической безопасности предприятия / Н.Н. Сигитова // Аваль. – 2007. – №4. – С. 38-44.
8. Бинько И. Как обеспечить экономическую безопасность Украины? // И. Бинько, В. Шлемко. Всеукраинские ведомости. – 1997. – №138(810). – С. 3 - 8
9. Гончаренко Л.П. Процесс обеспечения экономической безопасности предприятия / Гончаренко Л.П. // Справочник экономиста. – 2004. – №12. – С. 56-62.
10. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия: монография / Н.В. Куркин – Днепропетровск: АРТ-ПРЕСС, 2004. – 450 с.
11. Экономическая безопасность России : общий курс; учебник / Сенчагов В.К. и др.; под ред. акад. РАН В.К. Сенчагова; Рос.акад.наук, Ин-т экономики, Центр фин.-банк. исслед., Рос. акад. естеств. наук, Секция "Пробл. макроэкономики и социал. рыноч. хоз-ва". – М.: Дело, 2005. - 895 с.
12. Экономическая безопасность: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальностям экономики и управления. / В.А. Богомолов и др.; под ред. В.А. Богомолова. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.:ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 295 с.
13. Ганущак Т.В. Генезис забезпечення фінансової безпеки підприємств, Ун-т економіки та права «КРОК». – 2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tmm/2010_34/26.pdf
14. Блажевич О.Г. Влияние уровня ликвидности на финансовую безопасность предприятия / О.Г. Блажевич // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2010. – №4(9). – С. 28 – 34.
15. Папехин Р.С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия. / Р.С. Папехин: автореф. дис. [на збод. наук. ступ. канд. эк. наук]. – Волгоград, 2007. – 21 с.
16. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. / И.А. Бланк. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004 р. — 784 с.
17. Гудзь Е. Е. Модернизация методологических подходов финансового прогнозирования функционирования агроформирований в условиях кризисных диффузий экономического пространства Украины // XVII Кондратьевские чтения „Долгосрочное прогнозирование: исторический опыт и современность”. М.: Международный фонд Н. Д. Кондратьева, 2009. – 212 с.
18. Ревенчук Н. Планування як чинник економічної безпеки фірми / Н. Ревенчук // Вісник ЛКА. – 2002. – Вип. 12. – С. 243–246.

УДК 001.895: 330.341.2

КОНЦЕПЦИЯ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ

Федотов А.А., к.э.н., доцент кафедры менеджмента Донецкого национального университета (Украина)

Федотов О.О. Концепція розвитку інноваційної діяльності: інституційна складова

У статті досліджено проблеми побудови концепції інноваційної діяльності з урахування методології інституціональної теорії, необхідність врахування інституційних чинників економічного розвитку. Визначено складові концепції інституційного розвитку інноваційної діяльності, досліджені взаємозв'язки між суб'єктами та об'єктами національної інноваційної системи. Позначені передумови інституційного розвитку інноваційної діяльності в Україні. Обґрунтовано, що причини формування "інституціональних пасток" при здійсненні інноваційної діяльності залежать від ефективності держави та її інститутів.

Ключові слова: концепція інституційного розвитку, «інституційні пастки», технологічні уклади, інноваційна діяльність; стимули до інновацій.

Федотов А.А. Концепция развития инновационной деятельности: институциональная составляющая

В статье исследованы проблемы построения концепции инновационной деятельности с учетом методологии институциональной теории, необходимость учета институциональных факторов экономического развития. Определены элементы концепции институционального развития инновационной деятельности, исследованные взаимосвязи между субъектами и объектами национальной инновационной системы. Обозначены предпосылки институционального развития инновационной деятельности в Украине. Обосновано, что причины формирования "институциональных ловушек" при осуществлении инновационной деятельности зависят от эффективности государства и его институтов.

Ключевые слова: концепция институционального развития, "институциональные ловушки", технологические уклады, инновационная деятельность; стимулы к инновациям.

Fedotov O. The concept of the development of innovation : institutional component

The paper studies the problem of constructing the concept of innovation based on the methodology of institutional theory, the need to address the institutional factors of economic development. The elements of the institutional development of the concept of innovation, studied the relationship between subjects and objects of the national innovation system. Designated institutional prerequisites of innovation activity in Ukraine. Substantiated that causes the formation of "institutional traps" in the implementation of innovation depend on the effectiveness of the state and its institutions.

Keywords: concept of institutional development, "institutional trap" technological orders, innovation; incentives to innovate

Постановка проблемы. Более глубокое осознание встающих вызовов, перед странами, обусловленных переходом к инновационной стадии развития, и догоняющим ростом развивающихся стран, позволяет, на наш взгляд, рассматривать аспекты глобальных экономических изменений применимо к национальной экономике в системе институтов и культуры. Как отмечает по этому поводу российский исследователь Е.Ясин: «Институты и культура, оказывая влияние на экономическую динамику стран, обуславливают различия в их темпах и типе экономического развития... Инновационная стадия предъявляет особые требования к культуре и институтам, поэтому развивающиеся страны, в свою очередь, столкнутся с культурными и институциональными изменениями» [1, с.15]. До последнего времени экономическое развитие связывали лишь с одним фактором – накоплением капитала. Роль сбережений населения и накапливаемой прибыли предприятий в экономическом развитии экономической системы подробно анализировали – Д.Юм и А.Смит, а также представители неоклассицизма, в том числе А.Маршалл. Однако английский экономист К. Кларк, который изучал длительные тенденции хозяйственного развития, писал: «Уже в 1937 году я начал серьезно сомневаться в справедливости этой доктрины... Накопление капитала — это необходимое, но не достаточное условие экономического прогресса» [2, с.59]. Определение роли «физического» капитала как источника экономического развития подвергается критике институциональным направлением экономической мысли. Российский исследователь А.Радыгин по этому поводу отмечает, что: «Еще в начале 1970-х годов Д. Норт и Р. Томас отмечали, что такие факторы, как накопление капитала, экономия на масштабах и т. п., не являются источниками экономического роста, они и есть сам рост» [3, с.5].